

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાતની ઉચ્ચ અદાલતમાં

આર/ક્રિમિનલ મિસ. એપિલકેશન (ફોર ક્વોશિંગ એન્ડ સેટ અસાઈડ

એફ.આઈ.આર./ઓર્ડર) નં. ૮૧૧૭/૨૦૧૭

મંજૂરી અને સહી માટે :

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. સી. દોશી

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર	હા.	ના.

=====

પારુલબેન દેવપરી ગોસ્વામી અને અન્યો

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય

=====

ઉપસ્થિતિ

અરજદાર(રો) નં. ૧, ૨, ૩, ૪, ૫ તરફે શ્રી પ્રતીક બી. બારોટ (૩૭૧૧)

સામાવાળા નં. ૨ તરફે શ્રી પ્રતીક વાય. જસાણી (૫૩૨૫)

સામાવાળા નં. ૧ તરફે એ.પી.પી. શ્રી રોહન રાવલ

=====

કોરમ:માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. સી. દોશી

તારીખ:૨૫/૦૨/૨૦૨૫

મૌખિક ચુકાદો

૧. કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ (જે હવે પછી "સદર કોડ" તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૪૮૨ હેઠળની આ અરજી દ્વારા, અરજદારોએ જૂનાગઢ "એ" ડિવિઝન પોલીસ સ્ટેશનમાં ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમો ૩૦૬, ૧૧૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે નોંધાયેલી એફ.આઇ.આર. જેનો સી.આર. નં. ૧૮/૨૦૧૭ છે તેને તેમજ હાલના અરજદારો પૂરતી ઉપરોક્ત એફ.આઇ.આર.માંથી ઉદ્ભવતી અન્ય તમામ આનુષંગિક કાર્યવાહીઓને કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવા અરજ કરેલ છે.

૨. પ્લીડિંગ્સમાંથી જોવામાં આવેલ કેસની ટૂંકી હકીકતો નીચે મુજબ છે:-

૨.૧ સામાવાળા નં. ૨- મૂળ ફરિયાદી દ્વારા એવા કેસ સાથે એફ.આઈ.આર. નોંધાવવામાં આવી છે કે તારીખ ૦૨/૦૨/૨૦૧૭ પહેલાં કોઈપણ સમયે, સામાવાળા નં. ૨ મૂળ ફરિયાદી કે જેઓ મૃતકના પિતા થાય છે તેમના દ્વારા ટૂંકમાં એવા કેસ સાથે એફ.આઈ.આર. નોંધાવવામાં આવી છે કે મૂળ આરોપી નં. ૧, જે મૃતકની પત્ની થાય છે અને અરજદારો જેઓ નજીકના સંબંધીઓ છે તેઓ બે બહાના હેઠળ તેમના પુત્રને ત્રાસ આપવામાં નિમિત્ત બન્યા હતા, પ્રથમ તો, મૂળ આરોપી નં. ૧ સાથે મૃતકના લગ્ન પછી આરોપી વ્યક્તિઓએ મૃતક પર તેના માતા-પિતાને છોડી દેવા અને તેમના ઘરમાં તેમની સાથે જોડાઈ જવા અને તેમની સાથે રહેવા માટે દબાણ કર્યું હતું, બીજું, મૃતકને તેમના લગ્નજીવનથી એક પુત્ર હોવાથી, આરોપી વ્યક્તિઓ તેમના બે વર્ષના વૈવાહિક ગાળા દરમિયાન મૃતકને તેના પોતાના પુત્રને મળવા દેતા ન હતા. ટૂંકમાં, તેના માતા-પિતાને છોડી દેવા અને તેના પોતાના પુત્રને મળવા ન દેવા માટે મૃતકને આપવામાં આવેલા આવા સતત અને અવિરત ત્રાસના કારણે એવું બન્યું કે એક કમનસીબ દિવસે, એટલે કે બનાવની તારીખ ૦૨/૦૨/૨૦૧૭ ના રોજ, જૂનાગઢ ખાતે આર્મ્ડ કોન્સ્ટેબલ તરીકે ફરજ બજાવતા મૃતકે પી.ટી.સી., જૂનાગઢના ગેસ્ટહાઉસમાં આવી જગ્યાની અંદર ગળે ફાંસો ખાઈને આત્મહત્યા કરી લીધી હતી, જેના માટે તમામ છ આરોપીઓ સામે ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૬, ૧૧૪ હેઠળ ગુના નોંધવામાં આવ્યા છે, જે પૈકી મૂળ આરોપી નં. ૨ થી ૬

મૃતકની પત્નીના સંબંધીઓ તરીકેની ક્ષમતામાં આ નામદાર કોર્ટ સમક્ષ ઉપસ્થિત છે.

૩. વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રતીક બારોટ મુખ્યત્વે એવી રજૂઆત કરશે કે બનાવ તારીખ ૨.૨.૨૦૧૭ ના રોજ બન્યો હતો, પરંતુ કથિત બનાવ અંગે સંપૂર્ણ વિચારણા કર્યા પછી તારીખ ૯.૩.૨૦૧૭ ના રોજ એફ.આઈ.આર. નોંધવામાં આવી છે. તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે એફ.આઈ.આર. દોઢ મહિના વિલંબિત છે, જે ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમો ૩૦૬ અને ૧૧૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે નોંધાયેલ છે. તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે એફ.આઈ.આર. એક સુઆયોજિત એફ.આઈ.આર. છે અને હાલના અરજદારો જેમણે કથિત ગુનો કરવામાં કોઈ સક્રિય કે નિષ્ક્રિય ભૂમિકા ભજવી નથી તેમને સંડોવી દેવા માટે દાખલ કરવામાં આવી છે. આ કોર્ટનું ધ્યાન એફ.આઈ.આર.ની વિગતો તરફ દોરતાં, વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટ એવી રજૂઆત કરશે કે એફ.આઈ.આર.માં મુખ્યત્વે એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે મૃતક પતિને તેની પત્ની અથવા તેના સંબંધીઓ દ્વારા તેના માતા-પિતાથી અલગ રહેવા માટે દુષ્પ્રેરણા આપવામાં આવી હતી, અને સમગ્ર એફ.આઈ.આર.માં આવા પ્રકારના આક્ષેપો સતત લખવામાં આવ્યા છે. તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે માતા-પિતાથી અલગ રહેવાના આક્ષેપની સાથે સાથે, એવો પણ આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે મૃતક પર ઘરજમાઈ તરીકે રહેવા અને છૂટાછેડા આપવા પેટે રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦ આપવા માટે દબાણ કરવામાં આવ્યું હતું.

૩.૧ વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે હાલના અરજદારો આરોપી નં. ૧ દિવ્યાના સંબંધીઓ છે. તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે એફ.આઈ.આર.માં કોઈ ચોક્કસ બનાવો જણાવવામાં આવ્યા નથી, જે દર્શાવે કે હાલના અરજદારો ક્યારેય એક જ છત નીચે રહ્યા હોય અથવા તેઓ કોઈપણ સમયે સાથે રહેતા હોય, જે મૃતકને આપવામાં આવેલી દુષ્પ્રેરણાના આક્ષેપને પૂર્ણ કરી શકે, જે આત્મહત્યા કરવા માટે જરૂરી છે. તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે જો એફ.આઈ.આર.ને તેના મૂળ સ્વરૂપે લેવામાં આવે, તો તે દર્શાવે છે કે આરોપી નં. ૧ અને તેના સંબંધીઓ મૃતકને અલગ રહેવા અને ઘરજમાઈ તરીકે રહેવા માટે દબાણ કરી રહ્યા છે. તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે આ આક્ષેપો એવા પ્રકારના નથી કે જે પ્રથમદર્શી રીતે ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૦૭ ના ઘટકોને સાબિત કરે. તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે જોકે એફ.આઈ.આર.માં દર્શાવેલી વિગતો અને કરવામાં આવેલા આક્ષેપો અનુસાર મૃતક પાસેથી રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦ ની માંગણી કરવામાં આવી હતી, પરંતુ આવી રકમ પડાવી લેવા માટેનો કોઈ હેતુ એફ.આઈ.આર.માં જણાવવામાં આવ્યો નથી, જેના કારણે આવા આક્ષેપો પ્રથમદર્શી રીતે પણ પોકળ સાબિત થાય છે. ટૂંકમાં, વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટ એવી રજૂઆત કરશે કે એફ.આઈ.આર.ને સમગ્ર રીતે જોતાં, તેમાં આક્ષેપ કરાયેલા ગુનાઓ જણાતા નથી. એફ.આઈ.આર.માં અરજદારોની કોઈ સક્રિય કે નિષ્ક્રિય ભૂમિકા પણ દર્શાવવામાં આવી નથી, જેના કારણે મૃતકને આત્મહત્યા કરવાની ફરજ પડી હોય.

૩.૨ ઉપરોક્ત દલીલોના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટે એનેક્ષર બી નો સંદર્ભ લીધો અને રજૂઆત કરી કે મૃતકે સુસાઈડ નોટ લખી હતી અને જણાવ્યું હતું કે આત્મહત્યા કરવાના તેના કૃત્ય માટે કોઈ જવાબદાર નથી. તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે હાલની બાબતમાં આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણના ગુનાના જરૂરી ઘટકો ગેરહાજર હોવાથી, અરજદારો સામે એફ.આઈ.આર. આગળ ચલાવવાની મંજૂરી આપવી તે વાહિયાત બાબત ગણાશે.

૩.૩ પોતાની રજૂઆતના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટે નીચે મુજબના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો છે:—

(૧) મહેન્દ્ર અવાસે વિ. સ્ટેટ ઓફ એમ.પી., એ.આઈ.આર. ૨૦૨૫
એસ.સી. ૫૬૮

(૨) ગુરચરણ સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, (૨૦૧૭) ૧ એસ.સી.સી.
૪૩૩

(૩) ક્રિમિનલ મિસ. એપિલકેશન નં. ૧૧૮૫૧/૨૦૧૬ માં
આપવામાં આવેલ ઠાકોર નીતાબેન તે રમેશજી પ્રહલાદજી ની પત્ની
વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત

૩.૪ ઉપરોક્ત રજૂઆત પર, વિદ્વાન વકીલ શ્રી બારોટ વાદગ્રસ્ત એફ.આઈ.આર.ને કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરીને આ અરજી મંજૂર કરવા અરજ કરે છે.

૪. બીજી તરફ, પ્રથમ બાતમીદાર તરફે ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રતીક જસાણીએ એફ.આઈ.આર.ની વિગતોનો સંદર્ભ આપતાં એવી રજૂઆત કરી હતી કે એફ.આઈ.આર.ના સાદા વાચન પરથી જણાય છે કે મૃતક તેના સમગ્ર વિવાહિત જીવન દરમિયાન સતત માનસિક તણાવમાં હતો. એફ.આઈ.આર. વાંચવાથી જે બાબત તારવી શકાય છે તે એ છે કે આરોપી દિવ્યા જે મૃતકની પત્ની છે અને તેના સંબંધીઓ મૃતકને તેના માતા-પિતાને છોડી દેવા અને ઘરજમાઈ બનવા માટે સતત માનસિક ત્રાસ આપતા હતા અને તેઓ રૂ. ૧૦ લાખની માંગણી કરી રહ્યા હતા, મૃતક જીવનથી કંટાળી ગયો હતો અને તેણે આત્મહત્યા કરી લીધી હતી. તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે એફ.આઈ.આર. વાંચવા પરથી જણાય છે કે ત્યાં દુષ્પ્રેરણા, દબાણ અને માંગણી હતી. તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે મૃતકને તેના પુત્રને મળવા ન દેવાનું આયોજન એફ.આઈ.આર. પરથી સ્પષ્ટ થાય છે અને તેથી, આરોપી દિવ્યા અને તેના સંબંધીઓ તરફથી કરવામાં આવેલા આ સતત અપમાન, ત્રાસને ધ્યાનમાં લેતા જે કેસની સમગ્ર હકીકતો સાથે સુસંગત છે, કેસની તપાસ જરૂરી છે. તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે તેથી, પ્રારંભિક તબક્કે જ એફ.આઈ.આર.ને દબાવી શકાય નહીં. તેમણે એફ.આઈ.આર.ની વિગતોનો પણ સંદર્ભ આપ્યો હતો, જેમાં

પ્રથમ બાતમીદારે મૃતક દ્વારા લખાયેલી ડાયરી રજૂ કરી છે અને તેને મૃતકની અંતિમ નોંધ (ડાઇંગ ડિક્લેરેશન) તરીકે ગણી શકાય, જે દર્શાવે છે કે મૃતકે જીવતેજીવ એ પણ વર્ણવ્યું હતું કે તે આરોપી નં. ૧ અને તેના સંબંધીઓ દ્વારા તેને કરવામાં આવતા સતત ત્રાસથી કેવી રીતે કંટાળી ગયો હતો, જેના કારણે તેણે આત્મહત્યા જેવું આત્યંતિક પગલું ભર્યું હતું. તેઓ વધુમાં એવી રજૂઆત કરશે કે પૂરતી દુષ્પ્રેરણા હતી કે નહીં તે ટ્રાયલની તપાસનો વિષય છે અને તેથી, દુષ્પ્રેરણાના આવશ્યક ઘટકો ખૂટે છે તેવી રજૂઆત પર એફ.આઈ.આર.નો પ્રારંભિક તબક્કે અંત લાવી શકાય નહીં.

૪.૧ પોતાની રજૂઆતના સમર્થનમાં, વિદ્વાન વકીલ શ્રી જસાણીએ નીચે મુજબના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખ્યો છે:—

(૧) ભરતભાઈ પી. પરીખ વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, ૨૦૧૮(૧)

જી.એલ.આર. ૫૫

(૨) મુનશીરામ વિ. સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન અને અન્ય, (૨૦૧૮) ૫

એસ.સી.સી. ૬૭૮

(૩) ક્રિમિનલ મિસ. એપિલિકેશન નં. ૧૧૯૫૧/૨૦૧૬ માં

આપવામાં આવેલ ઠાકોર નીતાબેન તે રમેશજી પ્રહલાદજી ની પત્ની

વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત

જ.૨ ઉપરોક્ત રજૂઆત પર, તેઓ અરજી ફગાવી દેવા અરજ કરે છે.

પ. વિદ્વાન એ.પી.પી.એ આ કોર્ટનું ધ્યાન ગુનામાં હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસ તરફ દોરતાં જરૂરી હુકમો પસાર કરવા રજૂઆત કરી હતી.

ક. બંને પક્ષોના વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા પછી અને કાગળોનું અવલોકન કર્યા પછી, જે બાબત ધ્યાને આવી શકે છે તે એ છે કે આરોપી પત્ની અને તેના સંબંધીઓ સામે ત્રાસ અને દુષ્પ્રેરણાના કારણે પતિએ આત્મહત્યા કરી હોવાના આક્ષેપ સાથે એફ.આઇ.આર. નોંધવામાં આવી છે. એફ.આઇ.આર. તારીખ ૯.૩.૨૦૧૭ ના રોજ નોંધવામાં આવી છે. એફ.આઇ.આર. દોઢ મહિના પછી નોંધવામાં આવી હોવાથી, તેનું ઝીણવટપૂર્વક નિરીક્ષણ કરવું જરૂરી છે. એફ.આઇ.આર.ના સ્વરૂપ અને લખાણને જોતાં, આ કોર્ટ કંઈક મહત્વપૂર્ણ અવલોકન કરવા માંગે છે. એફ.આઇ.આર. યોગ્ય રીતે મુસદ્દો તૈયાર કરીને અને વિચારપૂર્વક વિચારણા કર્યા પછી બનાવવામાં આવી છે. એફ.આઇ.આર. વધુ ઝીણવટપૂર્વક વાંચવાને પાત્ર છે. બનાવની તારીખથી દોઢ મહિના પછી એટલે કે વિલંબથી એફ.આઇ.આર. દાખલ કરવામાં આવી છે. તેથી, વેર વાળવાના બદલ્લિયાથી એફ.આઇ.આર. દાખલ કરવામાં આવી છે કે કેમ તે જોવાનું રહે છે. એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૩૨ હેઠળ મૃતક દ્વારા લખાયેલી ડાયરીને અંતિમ નોંધ તરીકે ગણવામાં આવે તેવા કથન સાથે એફ.આઇ.આર. દોઢ મહિનો મોડી દાખલ કરવામાં આવી હોવાથી, એવું જણાય છે કે કથિત ગુનો રચવા માટેના તમામ

આવશ્યક ઘટકો બનેલા છે તે દર્શાવવાના હેતુથી તમામ જરૂરી વિગતો સાથે એફ.આઈ.આર.નો ખૂબ જ સારી રીતે મુસદ્દો તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે.

૭. નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે મહેમૂદ અલી અને અન્ય વિરુદ્ધ ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય, ૨૦૨૩ (૧૫) એસ.સી.સી. ૪૮૮ ના કેસમાં, પેરા ૧૧ અને ૧૨ માં, નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:—

"૧૧. પ્રથમ બાતમીદાર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલો સમગ્ર કેસ પ્રથમદર્શી રીતે જ ઉપજાવી કાઢેલો અને બનાવટી જણાય છે. આ તબક્કે, અમે સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા વિ. ભજન લાલ, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૨ એસ.સી. ૬૦૪ ના કેસમાં એફ.આઈ.આર. રદ કરવા માટે આ કોર્ટ દ્વારા નિર્ધારિત પરિમાણોનો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ. તે પરિમાણો નીચે મુજબ છે:—

'(૧) જ્યાં પ્રથમ બાતમી અહેવાલ અથવા ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો, જો તેઓને તેમના મૂળ સ્વરૂપે લેવામાં આવે અને તેમની સંપૂર્ણતામાં સ્વીકારવામાં આવે તો પણ, પ્રથમદર્શી રીતે કોઈ ગુનો બનતો નથી અથવા આરોપી સામે કોઈ કેસ બનતો નથી.

(૨) જ્યાં પ્રથમ બાતમી અહેવાલ અને એફ.આઈ.આર. સાથેની અન્ય સામગ્રીઓ, જો કોઈ હોય તો, તે કોન્સિડેબલ ગુનો જાહેર કરતી નથી, જે સદર કોડની કલમ ૧૫૫(૨) ના કાર્યક્ષેત્ર હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટના હુકમ સિવાય સદર કોડની

કલમ ૧૫૬(૧) હેઠળ પોલીસ અધિકારીઓ દ્વારા તપાસને વાજબી ઠેરવતી હોય.

(૩) જ્યાં એફ.આઈ.આર. અથવા ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા બિન-વિવાદિત આક્ષેપો અને તેના સમર્થનમાં એકત્રિત કરવામાં આવેલા પુરાવા કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનું જાહેર કરતા નથી અને આરોપી સામે કેસ બનાવતા નથી.

(૪) જ્યાં એફ.આઈ.આર. માં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો કોન્સિડેરેબલ ગુનો બનાવતા નથી પરંતુ માત્ર નોન-કોન્સિડેરેબલ ગુનો બનાવે છે, ત્યાં સદર કોડની કલમ ૧૫૫(૨) હેઠળ વિચાર્યા મુજબ મેજિસ્ટ્રેટના હુકમ વિના પોલીસ અધિકારી દ્વારા કોઈ તપાસ કરવાની મંજૂરી નથી.

(૫) જ્યાં એફ.આઈ.આર. અથવા ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો એટલા વાહિયાત અને સ્વાભાવિક રીતે અસંભવિત છે કે જેના આધારે કોઈ સમજદાર વ્યક્તિ આરોપી સામે આગળ વધવા માટે પૂરતું કારણ છે તેવા યોગ્ય નિષ્કર્ષ પર ક્યારેય પહોંચી શકે નહીં.

(૬) જ્યાં કાર્યવાહી શરૂ કરવા અને ચાલુ રાખવા માટે સદર કોડ અથવા સંબંધિત કાયદાની (જે હેઠળ ફોજદારી કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી છે) કોઈપણ જોગવાઈઓમાં સ્પષ્ટ કાનૂની અવરોધ હોય અને/અથવા જ્યાં વ્યથિત

પક્ષની ફરિયાદના અસરકારક નિવારણ માટે સદર કોડ અથવા સંબંધિત કાયદામાં ચોક્કસ જોગવાઈ હોય.

(૭) જ્યાં ફોજદારી કાર્યવાહી સ્પષ્ટપણે દૂષિત ઈરાદાથી કરવામાં આવી હોય અને/અથવા જ્યાં આરોપી પર વેર વાળવાના બદલિરાદાથી અને અંગત અને ખાનગી અદાવતના કારણે તેને હેરાન કરવાના હેતુથી દૂષિત રીતે કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી હોય.'

અમારો એવો મત છે કે હાલના અપીલકર્તાઓનો કેસ ભજન લાલ (ઉપર મુજબ) ના અનુક્રમે પરિમાણો નં. ૧, ૫ અને ૭ માં આવે છે.

૧૨. આ તબક્કે, અમે કંઈક મહત્વપૂર્ણ અવલોકન કરવા માંગીએ છીએ. જ્યારે પણ કોઈ આરોપી કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર (સીઆરપીસી) ની કલમ ૪૮૨ હેઠળની અંતર્ગત સત્તાઓ અથવા બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને મુખ્યત્વે એવા કારણસર એફ.આઈ.આર. અથવા ફોજદારી કાર્યવાહી રદ કરાવવા માટે કોર્ટ સમક્ષ આવે છે કે આવી કાર્યવાહી સ્પષ્ટપણે તુરંત અથવા ત્રાસદાયક છે અથવા વેર વાળવાના બદલિરાદા સાથે શરૂ કરવામાં આવી છે, ત્યારે આવા સંજોગોમાં કોર્ટની ફરજ બને છે કે તે એફ.આઈ.આર.ને કાળજીપૂર્વક અને થોડી વધુ ઝીણવટથી જુએ. અમે આવું એટલા માટે કહીએ છીએ કારણ કે એકવાર ફરિયાદી અંગત વેર વાળવાના વગેરે બદલિરાદાથી આરોપી સામે આગળ વધવાનું નક્કી કરે છે, ત્યારે તે સુનિશ્ચિત કરશે કે એફ.આઈ.આર./ફરિયાદ તમામ જરૂરી

પ્લીડિંગ્સ સાથે ખૂબ જ સારી રીતે તૈયાર કરવામાં આવે. ફરિયાદી એ સુનિશ્ચિત કરશે કે એફ.આઈ.આર./ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા કથનો એવા હોય કે જે કથિત ગુનો રચવા માટેના જરૂરી ઘટકોને જાહેર કરે. તેથી, કથિત ગુનો બનાવવા માટેના જરૂરી ઘટકો જાહેર થયા છે કે નહીં તે સુનિશ્ચિત કરવાના હેતુથી કોર્ટ માટે માત્ર એફ.આઈ.આર./ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા કથનોને જ જોવું પૂરતું રહેશે નહીં. તુરંચ અથવા ત્રાસદાયક કાર્યવાહીમાં, કોર્ટની ફરજ છે કે તે કથનો ઉપરાંત કેસના રેકર્ડમાંથી ઉદ્ભવતા અન્ય ઘણા સંજોગોને ધ્યાને લે અને જો જરૂર પડે તો, યોગ્ય કાળજી અને સાવચેતી સાથે લીટીઓની વચ્ચે વાંચવાનો પ્રયત્ન કરે. સીઆરપીસી ની કલમ ૪૮૨ અથવા બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે કોર્ટે માત્ર કેસના એક તબક્કા પૂરતું જ સીમિત રહેવાની જરૂર નથી પરંતુ તે કેસ શરૂ કરવા/નોંધણી તરફ દોરી જતા એકંદર સંજોગો તેમજ તપાસ દરમિયાન એકત્રિત કરવામાં આવેલી સામગ્રીને ધ્યાનમાં લેવા સક્ષમ છે. ઉદાહરણ તરીકે હાલનો કેસ લો. સમય જતાં બહુવિધ એફ.આઈ.આર. નોંધવામાં આવી છે. આવા સંજોગોની પૃષ્ઠભૂમિમાં જ બહુવિધ એફ.આઈ.આર.ની નોંધણી મહત્વ ધારણ કરે છે, જેનાથી આક્ષેપ મુજબ ખાનગી અથવા અંગત અદાવતમાંથી વેર વાળવાનો મુદ્દો ઉપસ્થિત થાય છે."

૧૩. સ્ટેટ ઓફ આંધ્ર પ્રદેશ વિ. ગોલકોંડા લિંગા સ્વામી, (૨૦૦૪) ૬ એસ.સી.સી. ૫૨૨ માં,

આ કોર્ટની બે ન્યાયમૂર્તીઓની બેન્ચે એફ.આઈ.આર. રદ કરવા માટે હાઈકોર્ટ કયા પ્રકારની સામગ્રીનું મૂલ્યાંકન કરી શકે છે તે અંગે

વિસ્તૃત ચર્ચા કરી હતી. કોર્ટે પુરાવા તરીકે રજૂ કરવામાં આવેલી સામગ્રીની વિચારણા અને આવા પુરાવાની મૂલવણી વચ્ચે સૂક્ષ્મ તફાવત દર્શાવ્યો હતો. માત્ર એવી સામગ્રી કે જે એફ.આઈ.આર. માં કરવામાં આવેલા આક્ષેપને સાબિત કરવામાં સ્પષ્ટપણે નિષ્ફળ જાય છે તેને એફ.આઈ.આર. રદ કરવા માટે ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે. કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું:—

"૫. ...ન્યાયની પ્રગતિ માટે કોર્ટની સત્તા અસ્તિત્વમાં છે અને જો અન્યાય પેદા કરવા માટે તે સત્તાનો દુરુપયોગ કરવાનો કોઈ પ્રયાસ કરવામાં આવે છે, તો કોર્ટ પાસે આવા દુરુપયોગને રોકવાની સત્તા છે. કોર્ટની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ ગણાશે જો કોઈ એવી કાર્યવાહીની મંજૂરી આપવામાં આવે જેના પરિણામે અન્યાય થશે અને ન્યાયના પ્રોત્સાહનને અટકાવશે. સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી વખતે કોર્ટ કોઈપણ કાર્યવાહીને રદ કરવા માટે ન્યાયી ઠરશે જો તે જોશે કે તેની શરૂઆત અથવા ચાલુ રાખવી એ કોર્ટની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગ સમાન છે અથવા આ કાર્યવાહીને રદ કરવાથી અન્યથા ન્યાયના હેતુઓ સચવાશે. જ્યારે ફરિયાદ દ્વારા કોઈ ગુનો જાહેર થતો નથી, ત્યારે કોર્ટ હકીકતના પ્રશ્નની તપાસ કરી શકે છે. જ્યારે ફરિયાદ રદ કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે, ત્યારે ફરિયાદીએ શું આક્ષેપ કર્યો છે અને આક્ષેપો સંપૂર્ણપણે સ્વીકારવામાં આવે તો પણ કોઈ ગુનો બને છે કે કેમ તેનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે સામગ્રીની તપાસ કરવાની પરવાનગી છે.

૬. આર.પી. કપૂર વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૦ એસ.સી. ૮૬૬ : ૧૯૬૦ ક્રિ.એલ.જે. ૧૨૩૯ માં, આ કોર્ટે એવા કેસોની કેટલીક શ્રેણીઓનો સારાંશ આપ્યો હતો જ્યાં કાર્યવાહી રદ

કરવા માટે અંતર્ગત સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકાય છે અને કરવો જોઈએ: (એ.આઈ.આર. પૃષ્ઠ ૮૬૯, પેરા ૬)

(i) જ્યાં સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે સંસ્થા અથવા ચાલુ રાખવા સામે કાનૂની અવરોધ છે, દા.ત. મંજૂરીનો અભાવ;

(ii) જ્યાં પ્રથમ બાતમી અહેવાલ અથવા ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો તેના મૂળ સ્વરૂપે લેવામાં આવે અને સંપૂર્ણ રીતે સ્વીકારવામાં આવે તો પણ કથિત ગુનો બનતો નથી;

(iii) જ્યાં આક્ષેપો ગુનો બનાવે છે, પરંતુ કોઈ કાનૂની પુરાવા રજૂ કરવામાં આવ્યા નથી અથવા રજૂ કરાયેલા પુરાવા આરોપ સાબિત કરવામાં સ્પષ્ટપણે અથવા પ્રત્યક્ષ રીતે નિષ્ફળ જાય છે.

૭. છેલ્લી શ્રેણી સાથે કામ કરતી વખતે, જ્યાં કોઈ કાનૂની પુરાવો નથી અથવા જ્યાં એવા પુરાવા છે જે કરવામાં આવેલા આક્ષેપો સાથે સ્પષ્ટપણે અસંગત છે તેવા કેસ અને જ્યાં કાનૂની પુરાવા છે જે મૂલવણી પર આક્ષેપોને સમર્થન આપી શકે છે અથવા ન પણ આપી શકે તેવા કેસ વચ્ચેનો તફાવત ધ્યાનમાં રાખવો મહત્વપૂર્ણ છે. સદર કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે, પ્રશ્ન હેઠળનો પુરાવો વિશ્વાસપાત્ર છે કે નહીં અથવા તેની વ્યાજબી મૂલવણી પર આક્ષેપ ટકી શકે નહીં તેની તપાસ કરવા સામાન્ય રીતે હાઈકોર્ટ આગળ વધશે નહીં. તે ટ્રાયલ જજનો વિષય છે. ન્યાયિક પ્રક્રિયા, નિઃશંકપણે જુલમનું સાધન અથવા બિનજરૂરી ત્રાસ ન હોવી જોઈએ. વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવામાં કોર્ટે સાવચેત અને ન્યાયપૂર્ણ હોવું જોઈએ અને પ્રક્રિયા જારી કરતા પહેલા તમામ સંબંધિત તથ્યો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ, નહીં તો તે કોઈપણ વ્યક્તિને બિનજરૂરી રીતે હેરાન કરવા માટે વેર વાળવા માટે ખાનગી ફરિયાદીના હાથમાં એક સાધન બની

જશે. તે જ સમયે, આ કલમ કોઈ આરોપીને ફરિયાદને ટૂંકાવી દેવા અને તેનો અચાનક અંત લાવવા માટે સોંપવામાં આવેલું સાધન નથી.

...' (ભારપૂર્વક જણાવેલ)"

૮. આ તબક્કે, આ કોર્ટ અવલોકન કરી શકે છે કે આ કોઈ અસામાન્ય કેસ નથી જ્યાં પતિના આત્મહત્યાથી થયેલા મૃત્યુ માટે, પત્ની અને તેના સંબંધીઓની આ બાબતના દુષ્પ્રેરણ માટે આરોપી તરીકે ધરપકડ કરવામાં આવી હોય તેવા આક્ષેપ પર કે પત્ની અને તેના સંબંધીઓ મૃતક પર, જે ગુજરાત રાજ્યમાં વિવિધ સ્થળોએ એસ.આર.પી. ગ્રુપ ૧૧ માં નોકરી કરતો હતો, તેના માતા-પિતાથી અલગ રહેવા અને ઘરજમાઈ તરીકે રહેવા માટે સતત દબાણ કરતા હતા તેમજ છૂટાછેડા આપવા માટે મૃતક પાસેથી રૂ. ૧૦ લાખની માંગણી કરવાનો આક્ષેપ પણ હતો. તમામ ઘટકો જો આપણે પછીથી અથવા એકબીજા સાથે જોડીને વાંચીએ, તો તેઓ એકબીજા સાથે વળગી રહેલા છે. આ એક એવો કેસ છે જ્યાં બનાવના દોઢ મહિના પછી એફ.આઈ.આર. દાખલ કરવામાં આવી છે, જ્યાં ફરિયાદી પાસે એફ.આઈ.આર.નું આયોજન કરવાનો અને મુસદ્દો તૈયાર કરવાનો પૂરો સમય હતો.

૯. ગમે તે હોય, અરજદારો સામે આક્ષેપ કરાયેલ મુખ્ય ગુનો ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૬ હેઠળનો હોવાથી, ચાલો ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૦૭ અને ૩૦૬ નો સંદર્ભ લઈએ.

"કલમ ૧૦૭: બાબતનું દુષ્પ્રેરણ

બી.એન.એસ., ૨૦૨૩ (નવી કલમ): જપ કોઈ વ્યક્તિ કોઈ બાબત કરવા માટે દુષ્પ્રેરણ કરે છે, જે-

પ્રથમ.- કોઈપણ વ્યક્તિને તે બાબત કરવા માટે ઉશ્કેરે છે; અથવા

બીજું.- તે બાબત કરવા માટેના કોઈપણ ષડયંત્રમાં એક અથવા વધુ અન્ય વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓ સાથે જોડાય છે, જો તે ષડયંત્રના અનુસંધાનમાં અને તે બાબત કરવા માટે કોઈ કૃત્ય અથવા ગેરકાયદેસર લોપ થાય; અથવા

ત્રીજું.- કોઈપણ કૃત્ય અથવા ગેરકાયદેસર લોપ દ્વારા તે બાબત કરવામાં જાણીજોઈને મદદ કરે છે.

સ્પષ્ટીકરણ ૧.- જે વ્યક્તિ, જાણીજોઈને ખોટી રજૂઆત કરીને, અથવા તે જે મહત્વપૂર્ણ હકીકત જાહેર કરવા માટે બંધાયેલ છે તેને જાણીજોઈને છુપાવીને, સ્વેચ્છાએ કોઈ બાબત કરાવે છે અથવા મેળવે છે, અથવા કરાવવા કે મેળવવાનો પ્રયાસ કરે છે, તે વ્યક્તિ તે બાબત કરવા માટે ઉશ્કેરણી કરે છે તેમ કહેવાય.

દ્રષ્ટાંત

એ, એક જાહેર અધિકારી, ન્યાયની અદાલતના વોરંટ દ્વારા ઝેડ ની ધરપકડ કરવા માટે અધિકૃત છે. બી, તે હકીકત જાણીને અને એ પણ જાણીને કે સી એ ઝેડ નથી, જાણીજોઈને એ સમક્ષ રજૂઆત કરે છે કે સી એ ઝેડ છે,

અને તે રીતે જાણીજોઈને એ પાસે સી ની ધરપકડ કરાવે છે.
અહીં બી ઉશ્કેરણી દ્વારા સી ની ધરપકડ માટે દુષ્પ્રેરણ કરે
છે.

સ્પષ્ટીકરણ ૨. – જે કોઈ, કૃત્ય આચરતા પહેલા અથવા તે સમયે,
તે કૃત્ય આચરવાની સુવિધા માટે કંઈપણ કરે છે, અને તે દ્વારા તે
આચરવાની સુવિધા આપે છે, તે તે કૃત્ય કરવામાં મદદ કરે છે તેમ
કહેવાય.

કલમ ૩૦૬ : આત્મહત્યાનું દુષ્પ્રેરણ

બી.એન.એસ., ૨૦૨૩ (નવી કલમ): ૧૦૮

જો કોઈ વ્યક્તિ આત્મહત્યા કરે છે, તો જે કોઈ આવી
આત્મહત્યાના દુષ્પ્રેરણ માટે મદદ કરશે, તેને બંનેમાંથી કોઈપણ
વર્ણનની કેદની સજા કરવામાં આવશે જે દસ વર્ષ સુધી લંબાવી
શકાય છે, અને દંડ માટે પણ જવાબદાર રહેશે."

૧૦. બાબતના દુષ્પ્રેરણ માટેનું મુખ્ય પરિબળ એ છે કે ફરિયાદપક્ષે તે બાબત
કરવા માટે કોઈપણ વ્યક્તિને ચોક્કસ બાબત કરવા માટે ઉશ્કેરવી, લોપ અથવા
ગેરકાયદેસર લોપ સાબિત કરવાની જરૂર હતી. હાલના કેસમાં, આ કોર્ટને
ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૧૦૭ ના કોઈ આવશ્યક ઘટકો જણાતા નથી, જે
એફ.આઈ.આર. વાંચવા પર પ્રથમદર્શી રીતે પણ સાબિત થઈ શકે.

૧૧. ગુરચરણ સિંહ (ઉપર મુજબ) માં, નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે પેરા ૨૧ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:—

"૨૧. આમ તે સ્પષ્ટ છે કે શિક્ષાપાત્ર ગુનો કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા આત્મહત્યા કરવાના દુષ્પ્રેરણાનો છે, જે બંને વચ્ચે જીવંત કડી અથવા જોડાણનું અસ્તિત્વ દર્શાવે છે, જેમાં દુષ્પ્રેરણ એ પ્રેરક કારણભૂત પરિબલ છે. આ જોગવાઈના મૂળભૂત ઘટકો આત્મહત્યાથી થતું મૃત્યુ અને તેનું દુષ્પ્રેરણ છે. દુષ્પ્રેરણ રચવા માટે, આત્મહત્યા કરવામાં મદદ કરવાનો અથવા ઉશ્કેરવાનો આરોપીનો ઈરાદો અને સંડોવણી અનિવાર્ય છે. આ ઘટકોમાંથી કોઈપણ ઘટકનું અલગ થવું અથવા ગેરહાજરી આ આરોપ સામે વિરોધાભાસ ઊભો કરશે. આત્મહત્યાને સાકાર કરવા માટે આરોપીના ઈરાદામાં રહેલા ગુનાહિત કૃત્યો અથવા લોપની દૂરસ્થતા પણ ઈન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૬ ના શિક્ષાત્મક આદેશને આકર્ષવા માટે આવશ્યક દુષ્પ્રેરણના ગુના કરતાં ઓછી પડશે. આરોપપાત્ર કૃત્યો અથવા લોપની નિકટતા, સાતત્ય, ગુનાહિતતા અને સંડોવણી એ દુષ્પ્રેરણના સહવર્તી નિર્દેશકો છે. ઈન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૬, આમ આત્મહત્યા માટે સતત ઉશ્કેરણીને ગુનાહિત બનાવે છે."

૧૨. અરજદારો દ્વારા અરજી સાથે એનેક્સર બી પર રજૂ કરવામાં આવેલી અને વિદ્વાન એ.પી.પી. દ્વારા સમર્થિત અને તપાસ દરમિયાન તપાસ અધિકારી દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલી સુસાઈડ નોટ નીચે મુજબ વંચાય છે:—

"હું આ પગલું સભાનપણે લઈ રહ્યો છું. હું મારા જીવનથી કંટાળી ગયો છું. હું મારા જીવનને નફરત કરું છું. મને હવે જીવવાનો કોઈ મોહ નથી. હું કોઈને દોષ આપતો નથી. હું આ પગલું જાતે લઈ રહ્યો છું. મહેરબાની કરીને આ માટે કોઈને દોષ આપશો નહીં. મને માફ કરશો."

૧૩. સુસાઈડ નોટ, જે મૃતક દ્વારા લખવામાં આવી હોવાના કથિત ડાયરીના સ્વરૂપમાં પણ છે, તે તપાસના કાગળોનો એક ભાગ છે, જે ઘણા પાનાઓમાં વિસ્તરેલી છે, પરંતુ, તેનું અવલોકન કરતાં, તેમાં અરજદારોના નામોનો ઉલ્લેખ નથી.

૧૪. ઉપરોક્ત સંજોગો પરથી, મૃતકની સુસાઈડ નોટનું અવલોકન કરતાં, ક્યાંય પણ એવો કેસ નથી કે અરજદારોના કારણે મૃતક માનસિક તણાવનો સામનો કરી રહ્યો હતો, જેના કારણે તેની પાસે આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ બચ્યો ન હતો.

૧૫. આ તબક્કે, હું મહેન્દ્ર અવાસે (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના તાજેતરના ચુકાદાનો સંદર્ભ લઈ શકું છું, જેમાં ચુકાદાઓની શ્રેણીની સમીક્ષા કર્યા પછી, પેરા ૧૬ થી ૨૦ માં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:—

"૧૬. ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૬ ના દાયરામાં કેસ લાવવા માટે આત્મહત્યાનો કેસ હોવો જોઈએ અને સદર ગુનો આચરવામાં, જે વ્યક્તિએ આત્મહત્યાનું દુષ્પ્રેરણ કર્યું હોવાનું કહેવાય છે તેણે ઉશ્કેરણીના કૃત્ય દ્વારા અથવા આત્મહત્યા કરવામાં મદદ કરવા માટે ચોક્કસ કૃત્ય કરીને સક્રિય ભૂમિકા ભજવી હોવી જોઈએ. તેથી, સદર ગુનાનો આરોપ ધરાવતી વ્યક્તિ દ્વારા દુષ્પ્રેરણનું કૃત્ય ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૬ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવે તે પહેલાં ફરિયાદપક્ષ દ્વારા સાબિત અને સ્થાપિત થવું આવશ્યક છે.

૧૭. એમ. મોહન વિ. સ્ટેટ, (૨૦૧૧) ૩ એસ.સી.સી. ૬૨૬ એ રમેશ કુમાર વિ. સ્ટેટ ઓફ છત્તીસગઢ, (૨૦૦૧) ૯ એસ.સી.સી. ૬૧૮ નું અનુસરણ કર્યું હતું, જેમાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:-

'૪૧. આ કોર્ટે રમેશ કુમાર ના એસ.સી.સી. પેરા ૨૦ માં "ઉશ્કેરણી" ના અર્થના વિવિધ પાસાઓની તપાસ કરી છે. પેરા ૨૦ નીચે મુજબ વંચાય છે: (એસ.સી.સી. પૃષ્ઠ ૬૨૯)

૨૦. ઉશ્કેરણી એટલે કોઈ કૃત્ય કરવા માટે પ્રેરિત કરવું, આગળ ધપાવવું, ઉશ્કેરવું અથવા પ્રોત્સાહિત કરવું. ઉશ્કેરણીની આવશ્યકતાને સંતોષવા માટે જોકે તે જરૂરી નથી કે તે અસર માટે વાસ્તવિક શબ્દોનો ઉપયોગ થવો જોઈએ અથવા ઉશ્કેરણી શું બનાવે છે તે ચોક્કસપણે પરિણામનું સૂચક હોવું જોઈએ. તેમ છતાં પરિણામ ભડકાવવાની વ્યાજબી નિશ્ચિતતા દર્શાવવા માટે સક્ષમ

હોવી જોઈએ. હાલનો કેસ એવો નથી કે જ્યાં આરોપીએ પોતાના કૃત્યો અથવા લોપ દ્વારા અથવા આચરણના સતત પ્રવાહ દ્વારા એવા સંજોગો ઊભા કર્યા હોય કે જેના કારણે મૃતક પાસે આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ ન બચ્યો હોય કે જે કિસ્સામાં ઉશ્કેરણીનું અનુમાન કરવામાં આવ્યું હોય. વાસ્તવમાં પરિણામો આવે તેવા ઈરાદા વિના ગુસ્સા અથવા લાગણીના આવેશમાં બોલાયેલો શબ્દ ઉશ્કેરણી કહી શકાય નહીં.'

સદર કેસમાં આ કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવી હતી કે રેકર્ડ પર એવા કોઈ પુરાવા અને સામગ્રી ઉપલબ્ધ નથી કે જે પરથી અપીલકર્તા-આરોપીએ સીમા (તેમાં અપીલકર્તાની પત્ની) દ્વારા આત્મહત્યા કરવાનું દુષ્પ્રેરણ કર્યું હોવાનું અનુમાન અનિવાર્યપણે દોરી શકાય.

ત્યારબાદ, આ કોર્ટે મોહન (ઉપર મુજબ) માં ઠરાવ્યું:-

'જપ. ધારાસભાનો ઈરાદો અને આ કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરાયેલા કેસોનો સિદ્ધાંત સ્પષ્ટ છે કે ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ 305 હેઠળ કોઈ વ્યક્તિને દોષિત ઠેરવવા માટે ગુનો કરવાનો સ્પષ્ટ મેન્સ રિયા (ગુનાહિત માનસ) હોવો જોઈએ. તે માટે એક સક્રિય કૃત્ય અથવા પ્રત્યક્ષ કૃત્યની પણ જરૂર છે જેના કારણે મૃતકને કોઈ વિકલ્પ ન દેખાતા આત્મહત્યા કરવા પ્રેરાયો હોય અને આ કૃત્ય મૃતકને એવી સ્થિતિમાં ધકેલવાના ઈરાદાથી હોવું જોઈએ કે તેણે આત્મહત્યા કરી લીધી.'

[ભારપૂર્વક જણાવેલ]

૧૮. જેમ અહીં ઉપર ઠરાવવામાં આવ્યું છે તેમ, ઉશ્કેરણીની આવશ્યકતાને સંતોષવા માટે આરોપીએ તેના કૃત્ય અથવા લોપ દ્વારા અથવા સતત આચરણ દ્વારા એવા સંજોગો ઊભા કર્યા હોવા જોઈએ કે જેથી મૃતક પાસે આત્મહત્યા કરવા સિવાય અન્ય કોઈ વિકલ્પ બચ્યો ન હોય. એ પણ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે પરિણામો વાસ્તવમાં આવે તેવા ઈરાદા વિના ગુસ્સા અને આવેશમાં બોલાયેલો શબ્દ ઉશ્કેરણી કહી શકાય નહીં.

૧૯. હાલના કેસની હકીકતો પર ઉપરોક્ત સિદ્ધાંત લાગુ કરતાં, અમને ખાતરી છે કે અપીલકર્તા સામે ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૬ હેઠળ આરોપો ઘડવા માટે કોઈ આધાર નથી. જો આપણે ફરિયાદપક્ષના કેસને સંપૂર્ણપણે સાચો માની લઈએ અને તેના ઉચ્ચતમ સ્તરે લઈએ તો પણ આ સ્થિતિ છે. સુસાઈડ નોટ વાંચવાથી ખ્યાલ આવે છે કે અપીલકર્તા મૃતકને તે લોન ચૂકવવા માટે કહી રહ્યો હતો જેની મૃતકે ખાતરી આપી હતી અને રિતેશ માલવીયાને આપવામાં આવી હતી. એવું કહી શકાય નહીં કે અપીલકર્તાએ તેના એમ્પ્લોયરના કહેવાથી બાકી લોન વસૂલવાની પોતાની ફરજ બજાવીને મૃતકને આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેર્યો હોવાનું કહી શકાય. એ જ રીતે, ટ્રાન્સક્રિપ્ટ્સ સાથે, જેમાં અહીં ઉપર ભાર મૂકવામાં આવેલા ભાગોનો સમાવેશ થાય છે. શાબ્દિક રીતે લેવામાં આવે તો પણ, એવું કહી શકાય નહીં કે અપીલકર્તાનો ઈરાદો આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેરવાનો હતો. એવું ચોક્કસપણે કહી શકાય નહીં કે અપીલકર્તાએ તેના કૃત્યો દ્વારા એવા સંજોગો ઊભા કર્યા હતા જેણે મૃતક પાસે આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ છોડ્યો ન હતો. અપીલકર્તાના દ્રષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે તો, મૃતક સાથેની વાતચીત, જોકે ઉગ્ર હતી, પરંતુ તે મૃતક

પાસે આત્મહત્યા કરવા સિવાય બીજો કોઈ વિકલ્પ ન છોડવાના ઈશદા સાથે ન હતી. સંદર્ભ અને પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને વાસ્તવિક અભિગમ અપનાવીને અમે આ નિષ્કર્ષ દોરીએ છીએ. વિચિત્ર રીતે, એફ.આઈ.આર. પણ બે મહિના અને વીસ દિવસના વિલંબ પછી નોંધવામાં આવી છે.

૨૦. આ કોર્ટે, છેલ્લા કેટલાક દાયકાઓમાં, ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૬ [હવે ભારતીય ન્યાય સંહિતા, ૨૦૨૩ ની કલમ ૪૫ સાથે વંચાણે લેતાં કલમ ૧૦૮] આકર્ષિત કરવા માટે કાયદા દ્વારા ફરજિયાત ઉચ્ચ થ્રેશોલ્ડને વારંવાર પુનરોચ્ચાર કર્યો છે. જોકે તેઓ ભંગ કરવામાં વધુ અનુસરતા જણાય છે. ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૬ નો પોલીસ દ્વારા આકસ્મિક રીતે અને ખૂબ જ સરળતાથી આશરો લેવામાં આવતો જણાય છે. જ્યારે વાસ્તવિક કેસોમાં સંકળાયેલી વ્યક્તિઓ જ્યાં થ્રેશોલ્ડ પૂર્ણ થાય છે તેમને બક્ષવી જોઈએ નહીં, ત્યારે માત્ર મૃતકના વ્યથિત પરિવારની તાત્કાલિક લાગણીઓને શાંત કરવા માટે વ્યક્તિઓ સામે આ જોગવાઈ લાગુ કરવી જોઈએ નહીં. પ્રસ્તાવિત આરોપી અને મૃતકનું આચરણ, મૃતકના કમનસીબ મૃત્યુ પહેલાંની તેમની વાતચીત અને સંવાદોને વ્યવહારિક દ્રષ્ટિકોણથી જોવા જોઈએ અને જીવનની રોજિંદી વાસ્તવિકતાઓથી અલગ ન કરવા જોઈએ. વાર્તાલાપમાં વપરાયેલી અતિશયોકિતઓને, કંઈપણ વધુ વગર, આત્મહત્યા કરવા માટેની ઉશ્કેરણી તરીકે મહિમામંડિત કરવી જોઈએ નહીં. સમય આવી ગયો છે કે તપાસ એજન્સીઓને કલમ ૩૦૬ હેઠળ આ કોર્ટ દ્વારા નક્કી કરાયેલા કાયદા પ્રત્યે સંવેદનશીલ બનાવવામાં આવે જેથી વ્યક્તિઓને તદ્દન અસમર્થનીય કાર્યવાહીના દુરુપયોગનો ભોગ બનવું ન પડે. ટ્રાયલ કોર્ટોએ પણ

ખૂબ સાવધાની અને વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ અને યાંત્રિક રીતે આરોપો ઘડીને સુરક્ષિત રહેવાનું વલણ અપનાવવું જોઈએ નહીં, ભલે કોઈ ચોક્કસ કેસમાં તપાસ એજન્સીઓએ કલમ ૩૦૬ ના ઘટકો પ્રત્યે સંપૂર્ણ ઉપેક્ષા દર્શાવી હોય."

૧૬. આ વિષય પરના ચુકાદાઓની શ્રેણીની સમીક્ષા કર્યા પછી, કુમાર ઉર્ફે શિવ કુમાર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, ૨૦૨૪ (૦) એ.આઈ.આર.(એસ.સી.) ૧૨૮૩ ના કેસમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાનો પણ ફળદાયી સંદર્ભ લઈ શકાય છે, જેમાં સારાંશ આપતાં નીચે મુજબ નિષ્કર્ષ કાઢવામાં આવ્યો હતો:—

"૪૭. માનવ મન એક રહસ્ય છે. માનવ મનના રહસ્યને ઉકેલવું લગભગ અશક્ય છે. કોઈ પુરુષ અથવા સ્ત્રી આત્મહત્યા કરવા અથવા કરવાનો પ્રયાસ કરવા માટે અસંખ્ય કારણો હોઈ શકે છે: તે શૈક્ષણિક શ્રેષ્ઠતા પ્રાપ્ત કરવામાં નિષ્ફળતાનો કેસ હોઈ શકે છે, કોલેજ અથવા હોસ્ટેલમાં દમનકારી વાતાવરણ હોઈ શકે છે, ખાસ કરીને હાંસિયામાં ધકેલાઈ ગયેલા વર્ગના વિદ્યાર્થીઓ માટે, બેરોજગારી, નાણાકીય મુશ્કેલીઓ, પ્રેમ અથવા લગ્નમાં નિરાશા, તીવ્ર અથવા લાંબી બીમારીઓ, હતાશા, વગેરે. તેથી, હંમેશા એવું ન હોઈ શકે કે કોઈએ આત્મહત્યા કરવા માટે દુષ્પ્રેરણ કરવું જ પડે. મૃતકની આસપાસના સંજોગો જેમાં તે પોતાની જાતને શોધે છે તે સુસંગત છે."

૧૭. હવે, હાથ પરના કેસ પર પાછા આવતાં, એ વાત સાચી છે કે મૃતકે તેના સગીર પુત્રને પાછળ છોડીને આત્મહત્યા કરીને પોતાનો જીવ ગુમાવ્યો છે. પરંતુ, આવા બનાવ માટે, આવશ્યક ઘટકો સાબિત કર્યા વિના, અરજદારોને જવાબદાર ઠેરવી શકાય નહીં.

૧૮. ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૦૬ હેઠળના ગુના માટેના આવશ્યક ઘટકોની ગેરહાજરીમાં, આ કોર્ટનો સ્પષ્ટ મત છે કે અરજદારો સામે એફ.આઈ.આર. આગળ ચલાવવાની મંજૂરી આપવી તે વાહિયાત બાબત ગણાશે.

૧૯. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા વિ. બી. ભજનલાલ અને અન્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૯૨ એસ.સી. ૬૦૪ ના કેસમાં, નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે કાયદાકીય પ્રસ્તાવનો સારાંશ આપ્યો હતો, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:—

"(૧) જ્યાં પ્રથમ બાતમી અહેવાલ અથવા ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો, જો તેઓને તેમના મૂળ સ્વરૂપે લેવામાં આવે અને તેમની સંપૂર્ણતામાં સ્વીકારવામાં આવે તો પણ, પ્રથમદર્શી રીતે કોઈ ગુનો બનતો નથી અથવા આરોપી સામે કોઈ કેસ બનતો નથી.

(૨) જ્યાં એફ.આઈ.આર. અને એફ.આઈ.આર. સાથેની અન્ય સામગ્રીઓ, જો કોઈ હોય તો, તે કોન્સિડરેબલ ગુનો જાહેર કરતી

નથી, જે સદર કોડની કલમ ૧૫૫(૨) ના કાર્યક્ષેત્ર હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટના હુકમ સિવાય સદર કોડની કલમ ૧૫૬(૧) હેઠળ પોલીસ અધિકારીઓ દ્વારા તપાસને વાજબી ઠેરવતી હોય.

(૩) જ્યાં, એફ.આઈ.આર. અથવા ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા બિન-વિવાદિત આક્ષેપો અને તેના સમર્થનમાં એકત્રિત પુરાવા કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનું જાહેર કરતા નથી અને આરોપી સામે કેસ બનાવતા નથી.

(૪) જ્યાં, એફ.આઈ.આર. માં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો કોન્ફ્લિક્ટિંગ ગુનો બનાવતા નથી પરંતુ માત્ર નોન-કોન્ફ્લિક્ટિંગ ગુનો બનાવે છે, ત્યાં સદર કોડની કલમ ૧૫૫(૨) હેઠળ વિચાર્યા મુજબ મેજિસ્ટ્રેટના હુકમ વિના પોલીસ અધિકારી દ્વારા કોઈ તપાસ કરવાની મંજૂરી નથી.

(૫) શું, એફ.આઈ.આર. અથવા ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો એટલા વાહિયાત અને સ્વાભાવિક રીતે અસંભવિત છે કે જેના આધારે કોઈ સમજદાર વ્યક્તિ આરોપી સામે આગળ વધવા માટે પૂરતું કારણ છે તેવા યોગ્ય નિષ્કર્ષ પર ક્યારેય પહોંચી શકે નહીં.

(૬) જ્યાં, કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે સદર કોડ અથવા સંબંધિત કાયદાની (જે હેઠળ ફોજદારી કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી છે) કોઈપણ જોગવાઈઓમાં સ્પષ્ટ કાનૂની અવરોધ હોય અને/અથવા જ્યાં વ્યથિત પક્ષની ફરિયાદના અસરકારક નિવારણ માટે સદર કોડ અથવા સંબંધિત કાયદામાં ચોક્કસ જોગવાઈ હોય.

(૭) જ્યાં ફોજદારી કાર્યવાહી સ્પષ્ટપણે દૂષિત ઇશદાથી કરવામાં આવી હોય અને/અથવા જ્યાં આરોપી પર વેર વાળવાના બદલિશદાથી અને અંગત અને ખાનગી અદાવતના કારણે તેને હેરાન કરવાના હેતુથી દૂષિત રીતે કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવી હોય."

૧૯.૧ નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના પેરા ૧, ૩ અને ૭ ના તારણો હાલના કેસમાં આકર્ષિત થાય છે. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાને લેતાં, હાલની અરજી વિચારણાને પાત્ર છે.

૨૦. અહીં ઉપર કરવામાં આવેલા અવલોકનોને ધ્યાનમાં લેતાં, વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રતીક જસાણી દ્વારા ટાંકવામાં આવેલા ચુકાદાઓ તેમને કોઈ મદદ કરશે નહીં, કારણ કે તે કેસોની હકીકતો હાલના કેસની હકીકતોને લાગુ પડતી નથી.

૨૧. આ કોર્ટ સંપૂર્ણપણે સભાન છે કે કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૪૮૨ હેઠળની સત્તા અસાધારણ સત્તા છે અને તેનો સંયમપૂર્વક ઉપયોગ થવો જોઈએ, કારણ કે આવી સત્તાનો ઉપયોગ એફ.આઈ.આર. ને પ્રારંભિક તબક્કે જ સમાપ્ત કરી દેશે. પરંતુ, જો એફ.આઈ.આર. ગુનાના આવશ્યક ઘટકો બનાવવામાં નિષ્ફળ જાય, તો સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. ઉપરોક્ત ચર્ચાના પરિણામે, હાલની અરજી વિચારણાને પાત્ર છે.

૨૨. પરિણામે, હાલની અરજી મંજૂર કરવામાં આવે છે. જૂનાગઢ "એ" ડિવિઝન પોલીસ સ્ટેશનમાં ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમો ૩૦૬, ૧૧૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે નોંધાયેલી વાદગ્રસ્ત એફ.આઇ.આર. જેનો સી.આર. નં. ૧૮/૨૦૧૭ છે તેને તેમજ હાલના અરજદારો પૂરતી ઉપરોક્ત એફ.આઇ.આર.માંથી ઉદ્ભવતી અન્ય તમામ આનુષંગિક કાર્યવાહીઓને આથી કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવામાં આવે છે. ઉપરોક્ત હદ સુધી રુલ સંપૂર્ણ કરવામાં આવે છે. સીધી સેવા (ડાયરેક્ટ સર્વિસ) ની મંજૂરી આપવામાં આવે છે.

(ન્યાયમૂર્તિ જે. સી. દોશી)

શેખર પી. બાર્વે

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.